

Zasztowt, Leszek

"Prožitije i pierieżitoje. Podgotovka teksta vstupitielnaja statia i kommentarii V. P. Zołotarjeva", N. I. Kariejev, Leningrad 1990 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 37/3, 146-149

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

N.I. Kariejew, *Prożitoje i pierieżitoje. Podgotovka teksta, vstupitielnaja statia i kommentarii V.P. Zołotarjeva*, Leningrad (St. Petersburg) 1990 382 ss.

Opublikowane po raz pierwszy w całości wspomnienia wybitnego rosyjskiego historyka Nikołaja Kariejewa *Prożitoje i pierieżitoje*. miały swoją własną — dość typową dla Związku Sowieckiego — historię. Wspomnienia były gotowe już w końcu lat dwudziestych naszego stulecia. Wszystko wskazywało na to, że Autor — mający wówczas 78 lat — zobaczy je ogłoszone drukiem. Utwierdzał w tym mniemaniu fakt, iż w lutym 1928 r. Kariejew został wybrany członkiem honorowym Akademii Nauk ZSSR. Niestety, w grudniu 1930 r. na posiedzeniu sekcji stowarzyszenia historyków–marksistów został zaatakowany przez akademika N.M. Łukina, który związał nazwisko Kariejewa z ledwo co zakończonym procesem „Prompartii”, zarzucając Kariejewowi „antymarksizm”¹. Z powodu ideologicznej nagonki, mimo prób wpływowego wówczas rewolucjonisty ze starej gwardii V.D. Bonč-Brujewiça oraz wydawnictwa „Żizn’ i Znanie”, do opublikowania wspomnień nie doszło. Przed większymi represjami uchroniła Kariejewa śmierć w 1931 r. Bezpośrednim, i najbardziej jak się później okazało poważnym, rezultatem ideologicznej napaści na Kariejewa było zaliczenie go do grona „historyków burżuazyjnych” razem z tej klasy uczonymi jak E.V. Tarle, D.M. Petruševski, V.P. Bezuskuł, co praktycznie — na długie lata — przesądziło nie tylko o niedostępności jego prac historycznych, ale nawet o możliwości wymieniania jego nazwiska.

Nikołaj Kariejew (1850-1931) był postacią zasługującą na uznanie nie tylko wśród historyków rosyjskich, ale także polskich. Był jednym z nielicznych uczonych — wykładowców rosyjskiego Imperatorskiego Warszawskiego Uniwersytetu, w którym pracował w latach 1879-1884, który — jako Rosjanin — pozostawił po sobie dobre wspomnienia i zasłużył na wysoką ocenę za swą pracę zarówno jako wykładowca jak i badacz. Pobyt w Warszawie zaowocował licznymi pracami poświęconymi historii Polski publikowanymi w latach 1881–1892 przede wszystkim na łamach czasopism. Rozprawy te wydane zostały później w zbiorze *Polonica. Sbornik statiej po pol’skim dielam*, St. Petersburg 1905².

- 1 V.P. Zołotariev, *Istoriik N.I. Kariejev i jego vospominanja Proitoje i pereżitoje*, /w:/ N.I. Kariejev, *Prożitoje i pereitoje*, Leningrad 1990 s. 31.
- 2 Na temat prac Kariejewa poświęconych Polsce patrz: J. Bardach, *Problematyka polska w liberalnej historiografii rosyjskiej schyłku XIX — początku XX wieku: N.I. Kariejev*, /w:/ *Polsko-rosyjskie związki społeczno-kulturalne na przełomie XIX i XX w.*, Warszawa 1980 s. 119–135.

W 1902 r. Kariejew został wybrany na członka korespondenta Akademii Umiejętności w Krakowie. Było to uhonorowanie uczonego, który zarówno swoimi badaniami jak i postawą w stosunku do Polski i Polaków zasłużył sobie na uznanie. Opublikowane w 1990 r. wspomnienia Kariejewa są doskonałym materiałem źródłowym i wykorzystywane były już przez historyków rosyjskich i polskich. Oryginał wspomnień przechowywany jest do dziś w dziale rękopisów Państwowej Biblioteki (byłego) ZSSR im. Lenina w Moskwie. Wspomnienia przygotował do druku, zaopatrzył w komentarze i przedmowę V.P. Zołotarjev. Dość solidnie opracowana biografia Kariejewa dotycząca życia i działalności uczonego w Rosji, ma jednak pewne braki w tych fragmentach, które odnoszą się do okresu profesury w Warszawie oraz wojaży zagranicznych uczonego. Zastrzeżenia te należy zgłosić także w odniesieniu do komentarzy opracowanych do rozdziałów: siódmego, ósmego i dziesiątego.

Zołotarjev nie wykorzystał podstawowych prac polskich, które mogły wzbogacić zarówno przedmowę, jak i komentarze odnoszące się do polskiego okresu działalności Kariejewa. Pomiął, łatwo dostępne, *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego*³, w których część poświęconą Cesarskiemu Uniwersytetowi opracował Ireneusz Ihnatowicz. Nie wykorzystał także wielu wspomnień publikowanych przez studentów Polaków, uzupełniających podane przez Kariejewa informacje, na przykład — o „schodce apuchtinowskiej” i atmosferze na Uniwersytecie autorstwa m.in. J. Dąbrowskiego (Grabca), A. Kraushara, S. Koszutkiego, J. Offenberga, A. Świętochowskiego⁴. Można było skorzystać także z pracy W. Smoleńskiego *Warunki pracy naukowej w b. Królestwie Polskim w okresie odwetu rosyjskiego za powstanie styczniowe* oraz z — do dziś niezastąpionej — broszury N. Dubrowskiego *Oficialnaja nauka v Carstvie Pol'skom*⁵.

Szkoda, że redaktor nie wspomniał, iż rozdział ósmy *Profesura w Warszawie* opublikowany został w „Przeglądzie Historycznym” w pol-

3 *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1807-1915*. Pod red. S. Kieniewiczza, Warszawa 1981.

4 J. Grabiec [J. Dąbrowski]: *Czerwona Warszawa przed ćwierć wiekiem*, Poznań 1925; Alkar [A. Kraushar]: *Czasy szkolne za Apuchtina (1879-1897)*, Warszawa 1915; S. Koszutki: *Walka młodzieży polskiej o wielkie ideały*, Warszawa 1928; J. Offenberg: *Stan umysłów wśród młodzieży Akademickiej Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1885-1890. Ze wspomnień kresowca*, Warszawa 1929; A. Świętochowski, *Wspomnienia*, Wrocław 1966.

5 W. Smoleński: *Warunki pracy naukowej w b. Królestwie Polskim...*, "Nauka Polska" t.IV, 1923, s. 354-360; N. Dubrowski: *Oficialnaja nauka v Carstvie Pol'skom*, St. Petersburg 1908.

skim przekładzie Ireny Lewandowskiej i Witolda Dąbrowskiego w 1978 r. Rozdział przygotowała do druku wraz z komentarzem i przedmową J.P. Aksienova⁶. Redaktor nie wykorzystał także rozprawy Juliusza Bardacha opublikowanej w 1980 r. w zbiorze *Polsko-rosyjskie związki społeczno-kulturalne na przełomie XIX i XX wieku*, szczególnie cennej bo zawierającej krytyczny rozbiór polskich recenzji *poloników* historycznych Kariejewa⁷. W tym zbiorze ukazała się także, w polskim przekładzie, cytowana w przedmowie Zołotarejwa praca Władimira Diakowa *Tematyka polska a historiografia rosyjska na przełomie XIX i XX w.*

W komentarzach zamieszczone zostały notki biograficzne o uczonych rosyjskich, z którymi kontaktował się Kariejew, brak jest natomiast wzmianek o wielu uczonych polskich, których nazwiska występują w tekście np. o Antonim Bialeckim, Henryku Struvelu, Henryku Hoyerze, czy Feliksie Nawrockim (s.164). Informacje o nich można było łatwo uzyskać korzystając z Wielkiej Encyklopedii Powszechnej, Polskiego Słownika Biograficznego lub ze wspomnianej pracy Aksienovej. Podobne zastrzeżenia dotyczą nazwisk niektórych uczonych zachodnioeuropejskich, z którymi spotykał się Kariejew w trakcie swych podróży zagranicznych. Wspomnieć można np. Moritza Benedicta (1835–1920) profesora neurologii w Wiedniu z którym Kariejew zawarł bliższą znajomość, historyków Karla Lamprechta (1856–1915) i Theodora Schiemanna (1847–1921), filozofa i socjologa Ludwiga Steina (1859–1930), filozofa i pedagoga Teobalda Zieglera (1846–1918) (s. 217), których nazwiska występują w tekście bez żadnych komentarzy. Większość biografów tych uczonych można znaleźć w niemieckich dawnych encyklopediach *Meyers Lexicon* lub *Der Grosse Brockhaus*.

Redaktor i wydawca wspomnień nie wykorzystał ważnych prac autorów rosyjskich, z których czerpali informacje autorzy polscy, przede wszystkim publikacji M.A. Raškowskiej i E.B. Raškowskiego⁸.

Mimo powyższych drobnych uwag redakcyjnych odnoszących się do wydawcy wspomnień Kariejewa, należy stwierdzić, że edycja wykonana jest starannie i zasługuje pod wieloma względami na pochwałę. Redaktor

6 J.P. Aksienova: *Wspomnienia Mikołaja Kariejewa o Uniwersytecie Warszawskim*, "Przegląd Historyczny" t. LXIX, 1978, z. 2, s.261–278.

7 J. Bardach, dz. cyt.

8 M.A.Raškowska, E.B.Raškowski: *Wspominanja N.I. Kariejewa kak istoričeski istočnik*, "Archeografičeski Ježegodnik" 1967, Moskwa 1968 oraz M.A. Raškowskiej, *Memuary N.I. Kariejewa: Prožitije i perežitije kak istoričeski istočnik*, Moskwa 1968 Moskowski Gosudarstvienny Istoriko-Archivny Institut – cytując za J.Bardach. dz. cyt. s. 145.

i wydawca wspomnień wykonał ogromną pracę ustalając wiele faktów, wydobywając z zapomnienia postacie, które przewinęły się przez naukę europejską XIX i XX wieku, a dziś są już prawie zapomniane. Z dużą starannością odtworzył także losy samych wspomnień Kariejeva, które — jak wspomnieliśmy — miały swoją własną historię.

Po ponad sześćdziesięciu latach wspomnienia Kariejeva ukazały się w końcu — w całości — drukiem. Jest to godne odnotowania, gdyż wspomnienia te są doskonałym źródłem historycznym, szczególnie dla badań porównawczych historii nauki europejskiej przełomu XIX i XX stulecia.

Leszek Zasztowt
(Warszawa)

Beata Wysakowska: *Bibliografia analityczna polskiej historii farmacji 1985–1989.* Warszawa 1992, 82 ss. Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN Pracownia Historii Nauk o Leku.

Ze wstępu, ogłoszonego i w polskim i w angielskim języku, dowiadujemy się, że publikacja ta, bazująca głównie na piśmiennictwie krajowym, w miarę możliwości uwzględnia również polonica zagraniczne. Autorka tej pracy wykorzystała 26 tytułów czasopism farmaceutycznych, medycznych, weterynaryjnych, ogólnonaukowych, bibliologicznych, botanicznych i zielarskich, wynotowując z nich zarówno artykuły, jak też recezje, nekrologi i noty kronikarskie. Uwzględniła również wydawnictwa zwarte. Wybrała z tych materiałów publikacje dotyczące nauk farmaceutycznych, zawodu aptekarskiego, problemów edukacji, pokrewnych dziedzin przyrodniczych oraz szeroko pojmowanej kultury farmaceutycznej. Dowiadujemy się również, że opracowanie to stanowi fragment badań dokumentacyjnych prowadzonych w Pracowni Historii Nauk o Leku Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN. Zabrakło tu jednakże informacji, dlaczego zostały omówione te a nie inne lata i czy przewiduje się kontynuację wydawnictwa.

Część bibliograficzna liczy 536 pozycji. Są one uszeregowane w układzie alfabetycznym, tzn. pod nazwiskiem autora lub wg pierwszego wyrazu tytułu pracy anonimowej. Przy pracach zbiorowych po opisie bibliograficznym są kolejno wymieniani autorzy i tytuły ich rozdziałów. W